

Biserica de lemn din satul Nemoiu, comuna Amărăști

Dr. Rodica Gabriela Herbel*

* Liceul Sanitar „Antim Ivireanu”, Râmnicu Vâlcea, România, e-mail: gabi_herbel@yahoo.com.

Abstract: *The wooden church from Nemoiu village, Amărăști commune.* The article presents a detailed description of the Wooden Church from Nemoiu, Amărăști village, Vâlcea County. The monument of folk architecture suffer permanent changes. The Wooden Church was subjected to interventions that preserved the building, but some inappropriate interventions accelerated its degradation. The detailed analysis of the monument strengthens and complements the existing data surveys previously conducted.

Keywords: wooden church, Vâlcea County, Nemoiu – Amărăști.

Așezare

Biserica de lemn cu hramul Sfântul Nicolae se află în satul Nemoiu. Accesul se face pe o uliță cu intrare de pe drumul 677 A. Biserica este în cult. Satul Nemoiu face parte din comuna Amărăști.

Prima atestare documentară a localității apare în consemnările voievodului Gavriil Movilă, într-un hrisov emis la 2 iunie 1620, prin care întărește stăpânirea lui „Lupul fiul Radului din Vârleni” peste moșie „de la matca Gemenii până la matca Nimoifului”¹.

În *Marele Dicționar Geografic al României* apare consemnat: „comună rurală, plasa Oltul de jos, județul Vâlcea, compusă din cinci cătune: Comanul, Mereșești, Capul – Piscului, Cetățuia și Racul. (Astăzi, Cetățuia și Racul aparțin de comuna Mitrofani -n.a.) Are 4 biserici: una în Capul – Piscului, zidită la anul 1857 și reparată în 1867, a doua în cătunul Mereșești, reparată la anul 1865, a treia în cătunul Cetățuia (...) și a patra în cătunul Racul”².

Istoric și atestare documentară

Biserica de lemn din Nemoiu, datează din anul 1806-1807, mutată în anul 1832 și poartă hramul Sfântului Nicolae.

¹ Istocescu et alii 2004, p.361, Apud Petrescu 2007, p. 257.

² Lahovari et alii 1901, p. 493.

Biserica este înscrisă pe noua listă a monumentelor istorice, cod LMI VL-II-m-B-09835³. Lăcașul este înconjurat de cimitirul satului.

Biserica nu mai păstrează nici o pisanie despre data la care a fost construită. Totuși lăcașul apare consemnat în lucrarea lui I. Popescu – Cilieni astfel:

„Satul Nemoiu, mahalaua Capul – Piscului, proprietate moștenească, biserică de lemn.

Această sfântă și dumnezeiască biserică ce să prăznuiește hramul Sfântului Nicolaie, s-au făcut de popa Șarban Nemoianu, cu ceilalți [e]noriași la l[ea]t 7315 [1806-1807] și să află în stare bună⁴”.

Există o pisanie sculptată în grinda de deasupra intrării care spune:

„Această sfântă și dumnezeiască biserică sau mutat a[i]cea d[i]n locul iei, cu ajutorul l[u]i Dumnezău și înu hramu Sfântului Necolae, de robii lui Dumnezău, Pomene [Gospodi], Mărinu ereu, Radu ereu, Pătru, leat 73.. și cu ajutoru tutuloru cilor ... ce [au] ajutat, Voica erița, Sanda erița Mărinu Bad[i]a; 1832 săptevre 24. Și am scr[i]su Păt[r]u [ș]i Vladu cru[ceru]”⁵. Din acest înscris deducem că anul 1832 este data unei mutări a bisericii.

În anul 1973 s-au făcut reparații generale și s-a restaurat pictura de către pictorul Drejoi Fl. Ion din Potcoava – Olt. În anul 1994 (1984?), biserica a suferit lucrări de consolidare și restaurare a picturii⁶.

Arhitectura bisericii

Planul bisericii este dreptunghiular cu absida altarului decroșată, poligonală în cinci laturi. Primele două laturi ale absidei sunt paralele cu axul clădirii, următoarele două sunt oblice iar cea de-a cincea latură perpendiculară pe ax⁷.

Acest monument este construit din lemn de stejar, tencuit la exterior. Biserica are formă de navă cu pridvor, pronaos, naos și altar. Este o biserică de lemn cu turlă⁸ așezată deasupra pridvorului (Foto 1).

³ http://patrimoniu.gov.ro/images/LMI/LMI-2010_VL.pdf.

⁴ Popescu-Cilieni 1941, p. 21

⁵ Bălan 2005, p. 692.

⁶ <http://arhiva.lonews.ro/uncategorized/7498-resfintirea-bisericii-sf-ierarh-nicolae-nemoiu-amarasti-valcea.html> accesat în aprilie 2015.

⁷ Crețeanu 1968, p. 8-11.

⁸ Micle 2010, p. 601-605.

Pridvorul are patru coloane groase de zidărie, care sprijină fruntarul decupat în acoladă și crestat cu dungi paralele (Foto 2). Accesul în pridvor se face pe trepte zidite și tencuite. Pe jos este o temelie de ciment. De aici se face accesul și spre acoperiș și turlă pe o scară așezată pe partea nordică a prispei. Pridvorul a fost prelungit spre vest cu o streășină sprijinită pe țevi metalice cu acoperișul de tablă ondulată.

Peretele de vest, precum întreaga construcție, este tencuit. Deasupra ușii de intrare se observă tehnica de acoperire: cercuială de șipci de lemn pe care s-a aplicat tencuială de var și nisip. Din cauza umidității acest strat a căzut deasupra ușii, imediat sub grinda care mai păstrează pisană.

Accesul în biserică se face pe fațada vestică unde este situată ușa de intrare.

Pronaosul este prima încăpere a bisericii de lemn. Acesta este boltit longitudinal cu elementele sprijinite pe timpanele de vest și est și căptușit cu placaj pictat. Peretele despărțitor prezintă un portal decorat de jur împrejur prin sculptare a motivului torsadei. Două stative cu lumânări sunt așezate în stânga și dreapta intrării. Podeaua zidită din cărămidă este acoperită cu preșuri țesute din resturi textile.

Naosul este boltit longitudinal. Și aici bolta și pereții au fost căptușiți cu placaj pictat. La mijlocul lungimii naosului se poate observa un arc de descărcare – cintru care se reazemă pe grinda superioară a pereților. Iluminarea încăperii se face prin două ferestre aproape pătrate amplasate pe pereții de nord și de sud.

Iconostasul acestei biserici este de tip înalt – rusec. Pictura de pe bolta altarului nu este vizibilă.

Iconostasul prezintă cele trei intrări: una împărătească – centrală și două laterale diaconești. Se păstrează porțile împărătești. Și partea superioară a altarului este căptușită cu placaj pictat.

Altarul prezintă podea de cărămidă. În mijloc este amplasat piciorul altarului. Aici, lumina soarelui intră pe o singură fereastră, mică, pătrată, amplasată pe peretele de est. Bolta și pereții altarului sunt și ei dublați cu placaj pictat. Din felul cum se încearcă urmărirea reliefului și formeii bolții putem deduce că bolta altarului are o formă semicilindrică care se racordează spre est cu trei pandanți corespunzători celor trei pereți: de nord-est, est și sud-est.

Deoarece biserica a fost tencuită, nu se mai vede nici o grindă sau modalitate de legare a lemnurilor, îmbinări. Singurele grinzi aparente

sunt cele care depășesc linia pereților, cele din partea superioară care încheie și leagă între ei pereții.

Învelitoarea are două ape pe pereții de nord și de sud, una pe pridvor și trei pe altar. Turla clopotniță de formă patrulateră are și ea o învelitoare în patru ape ca o piramidă. Acoperișul întregii clădiri este de șită într-o stare avansată de degradare.

Decorul în lemn

Decorația sculptată a acestei biserici este foarte modestă. O întâlnim la capetele grinzilor ce încheie pereții în partea superioară (motivul capului de cal sau al aripilor de înger). De asemenea se mai poate observa la fruntarul pridvorului tăiat în arce largi și crestă cu dungi paralele între stâlpii acum tencuiți și transformați în coloane. În interior mai avem o torsadă care ornează intrarea în naos.

Pictura bisericii

Pictura bisericii din satul Nemoiu, comuna Amărăști, a fost executată în două tehnici: la exterior, pictură murală-frescă iar la interior, pictură în ulei pe placaj de lemn. Puținele fragmente vechi de pictură originală sunt executate în distemper paint pe stâlpii iconostasului sau tempera pe icoanele mobile.

Programul iconografic al acestei biserici este specific zonei și perioadei în care a fost pictată.

Exteriorul este văruiat cu ocră și pe fiecare perete corespunzător unei încăperi a fost pictat câte un medalion cu câte un sfânt (Foto 3). Pe pereții de nord și de sud sunt reprezentați sfinți împărați, iar la altar Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril și Maica Domnului orantă.

Pridvorul este pictat cu scena Judecării de Apoi: pe partea nordică – raiul și pe partea sudică – iadul. Coloanele sunt pictate și ele în culoarea ocră peste care s-a încercat o imitație de marmură cu striăți maronii.

Pronaosul prezintă pictură în ulei pe placaj. Pe peretele de sud sunt reprezentate Sfânta Ana, Sfânta Muceniță Tatiana și Sfânta Varvara. Pe peretele vestic sunt reprezentați Sfânta Filofteia și Episcopul Iosif spre sud și Sfânta Muceniță Glicheria și Sfânta Cuvioasă Muceniță Teodosia pe partea nordică. Pe peretele de nord sunt pictate Sfânta Cuvioasă Elisaveta, Sfânta Mare Muceniță Irina și Sfânta Mare Muceniță Paraschiva.

Peretele despărțitor între pronaos și naos este pictat de la nord la sud cu următoarele figuri: Sfântul Apostol Petru, Maica Domnului cu

Pruncul, Iisus Hristos Panthocrator, Sfântul Apostol Pavel. Timpanul este ocupat de scena Sfintei Treimi. Deasupra intrării în naos se mai păstrează o scenă din pictura veche foarte degradată al cărei subiect nu mai poate fi descifrat. Într-un colț se mai descifrează câteva chipuri dintr-un cortegiu de persoane. În partea centrală superioară s-ar mai distinge un chip. În mijlocul acestei scene a fost montată o lampă electrică. Stratul de culoare s-a desprins și s-a pierdut în proporție de 80%.

Bolta este pictată în albastru cu îngeri, iar timpanul vestic prezintă o pisanie pictată din anul 1983 sub forma unei cărți deschise. Textul ei ne relatează:

„Această sfântă și dumnezească biserică construită în anul 1840 sa redeschis azi 13 noembrie 1983 în urma reparațiilor capitale făcute sub preot Emilian Dumitrașcu și cu ajutorul familiilor Vasile Tîrșea, Ionică Pleșa și Vasile T. Pleșa.”

Naosul este pictat la fel ca pronaosul. Pereții de nord și de sud sunt decorați cu portrete de sfinți în mărime naturală reprezentați în picioare, pe un fond albastru în chenar gros de culoare brună. Numele sfinților sunt scrise cu litere latine în limba română. În partea inferioară este stilizată o draperie cu falduri în diferite nuanțe de gri și ocră.

Peretele despărțitor dintre naos și pronaos este pictat în registrul inferior cu medaliaoane de sfinți: Sfântul Mare Mucenic Gheorghe și Sfântul Mare Mucenic Dimitrie în partea sudică și Sfântul Mucenic Teodor Tiron și Proorocul Ilie Tesviteanu în partea nordică. Timpanul este decorat cu stelute galbene pe un fond albastru. Aici se află o icoană veche cu reprezentarea lui Iisus Hristos Panthocrator încadrat de Maica Doamnei și Sfântul Ioan Botezătorul.

Peretele sudic are reprezentați următorii sfinți: Sfânta Ana maica Maicii Domnului, Sfânta Marina, Sfântul Alexandru și Sfântul Vartolomeu. Peretele de nord, de la est la vest se prezintă astfel: Sfântul Ioachim, un pomelnic din 1983, Sfântul Mucenic Marin, Sfânta Muceniță Ecaterina și Sfinții Împărați Constantin și Elena.

Bolta naosului este pictată în trei registre: câte unul pe laturile de nord și de sud și unul central. Registrul sudic are următoarele scene: Nașterea Domnului, Sfântul Evanghelist Marcu și Sfântul Evanghelist Ioan. Registrul central: Maica Domnului cu Pruncul încadrată de doi arhangheli și Iisus Hristos Panthocrator. Registrul nordic al bolții cuprinde următoarele scene: Învierea Domnului, Sfântul Evanghelist Luca și Sfântul Evanghelist Ioan.

Iconostasul mai păstrează din pictura originală a bisericii de lemn poalele de icoane de pe stâlpii dintre pereți și porțile diaconești. Aici avem reprezentate vase frumos și bogat decorate cu mâner, în care se găsesc buchete ample de flori roșii albastre, ocră și verde. Compoziția, deși statică, are dinamism creat de linia tulpinilor și repetiții de linii ce creează senzația de mișcare în scenă.

Icoanele împărătești de la sud la nord sunt următoarele: Arhanghelul Mihail, Iisus Hristos, Maica Domnului cu Pruncul și Sfântul Ierarh Nicolae. Porțile împărătești sunt decorate cu scena Bunei Vestiri. Ușile diaconești lipsesc; ele au fost înlocuite cu draperii de catifea roșie.

Registrul frizelor cu icoane este sub forma unui timpan semicircular care sprijină bolta naosului. Aici găsim o singură friză, cea a apostolilor, pe două rânduri (Sfântul Apostol Iuda Tadeul, Sfântul Apostol Toma, Sfântul Apostol Iacov, Sfântul Apostol Matei, Sfântul Apostol Filip, Sfântul Apostol Andrei – rândul de jos, Sfântul Apostol Matias, Sfântul Apostol Simon Zilotul, Sfântul Apostol Vartolomeu, Sfântul Apostol Iacov, Sfântul Evanghelist Ioan și Sfântul Apostol Petru – pe rândul de sus) care o încadrează pe Maica Domnului central. Pe margini este reprezentat câte un înger și lujeri de vegetație verde cu flori portocalii. Deasupra, sunt așezate trei icoane noi pictate într-o manieră naivă: Răstignirea – central, Cina cea de taină – sudic și Sfânta Mahramă – nordic. Între ele s-a pictat un decor executat cu șablonul: cruci și elemente vegetale cu alb și ocră – gălbui (Foto 4 și Foto 5).

Altarul este și acesta căptușit cu placaj pe care s-a executat pictura în ulei, pe un fond albastru deschis. Se mai păstrează două icoane autentice, figurile a doi arhidiaconi pictate pe stâlpii ce încadrează porțile împărătești. Este vorba de Sfântul Arhidiacon Ștefan și Sfântul Arhidiacon Laurențiu. Sfântul Ștefan ține chivotul bisericii în mâna stângă. Numele sfinților sunt scrise cu litere chirilice. Sub aceste icoane sunt scrise pomelnice cu litere latine, ceea ce ne demonstrează că pomelnicele sunt de dată mai recentă decât pictura originală a bisericii. Tehnica în care este executată această pictură veche este tempera pe un strat subțire de grund. Pe timpanul de pe verso-ul iconostasului sunt scrise de asemenea pomelnice cu vopsea brună pe un fond albastru.

Pereții altarului sunt pictați cu următoarele scene de la veșmântar spre proscomidie: Sfinții Mari Ierarhi Grigorie, Ioan și Vasile, Apocalipsa Sfântului Ioan Evanghelistul, Iisus Hristos, Maica

Domnului cu Pruncul, Botezul Domnului și trei Sfinți Ierarhi Spiridon, Mare Mucenic Aitala și Mare Mucenic Ștefan. O draperie gri cu falduri este pictată sub acest registru.

Bolta altarului are trei scene: Sacrificiul lui Avraam spre sud, Sfântul Prooroc Elisei spre nord și Iisus cu vița – central. Fondul albastru al bolții este decorat cu stelute galbene.

Starea de conservare a bisericii din satul Nemoiu, comuna Amărăști

Biserica de lemn cu hramul “Sfântul Nicolae” din Nemoiu – Amărăști se află în cult și acest lucru se reflectă în starea de conservare a construcției și a picturii.

Exterior:

Biserica este înconjurată de cimitirul satului. Drumul de acces către intrarea în lăcaș pe lângă zidurie acestuia nu a permis ca vegetația din imediata vecinătate să crească sau să se dezvolte. Totuși, în zona altarului clădirea este umbrită de crengile unor brazi masivi.

Biserica a fost tencuită pe exterior iar soclul masiv de beton poartă urme de umiditate ascensională. Această temelie a fost reparată dar umiditatea a afectat și pereții, în zona altarului tencuiala prezentând fisuri, crăpături, exfolieri și chiar desprinderi. Pe pereți au fost prinse cabluri electrice, contorul pentru măsurarea consumului electric și lămpi cu becuri în zona privorului, pronaosului și altarului.

Cosoroabele și șarpanta prezintă urme de umiditate pluvială, halouri și decolorări datorate atacului fungic. Lemnul pereților turlei prezintă halouri și decolorări în special în zona superioară, în imediata vecinătate a acoperișului. Schimbarea culorii lemnului ne indică un atac fungic.

Învelitoarea de șită este deteriorată din cauza intemperiilor. Protecția scăzută împotriva ploilor a dus la degradarea șarpantei și a grinzilor de lemn din interior. Crucea așezată desupra turlei s-a slăbit din legături și atârână spre vest.

Interior:

Grinzile constitutive ale pereților nu sunt vizibile decât în partea superioară unde se observă infiltrații, urme de atac fungic.

Pictura de pe placajul de lemn este într-o stare bună de conservare.

Pictura pe suport de lemn originală prezintă următoarele degradări: fisuri, crăpături la nivelul suportului, depuneri de murdărie superficială, aderentă și ancrasată (praf, fum, depuneri diverse, verni brunificat), cracluri ale stratului de culoare, eroziuni, pierderi ale stratului de culoare și/sau preparație. Intervenții necorespunzătoare ce apar la nivelul picturii pe suport lemn: uzură a stratului de preparație, culoare și suport din cauza manipulării defectuoase, cuie pentru agățarea draperiilor, perdelelor, veșmintelor de cult, repictări târzii.

Intervenții necorespunzătoare:

- supradimensionarea pridvorului și folosirea de materiale diferite de cele originale nu sunt în concordanță cu aspectul specific al bisericii de lemn;
- supradimensionarea ferestrelor;
- pictura nouă pe placaj;
- draperii, perdele, lămpi și candelabre care nu respectă specificul acestui gen de clădire.

Recomandăm câteva intervenții pentru o conservare atât preventivă cât și curativă:

- executarea drenajelor;
- înlocuirea streășinei de tablă cu una adecvată specificului bisericii de lemn;
- înlocuirea șitei pentru o mai bună izolare împotriva ploilor;
- îndepărtarea perdelelor, draperiilor și ștergarelor decorative;
- îndepărtarea materialelor diverse care sunt sprijinite de clădirea bisericii;
- montarea unui paratrăsnet.

Anexe

Lista bibliografică

Bălan 2005 – Constantin Bălan, Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Vâlcea (sec. XIV - 1848), Editura Academiei Române, București, 2005.

Crețeanu 1968 – Radu Crețeanu, Bisericile de lemn din Muntenia, Editura Meridiane, București, 1968.

Istocescu et alii 2007 – Emil Istocescu, Teodor Barbu și Costel Șerban, Monografia municipiului Drăgășani, Editura Ex-Ponto 2004, p. 361, Apud. Eugen Petrescu, Vâlcea – țara lupilor getici sau Ținutul vâlcilor, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2007.

Lahovari et alii 1901 – Alexandru Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, Marele Dicționar Geografic al României, Volumul IV, Stabilimentul Grafic J. V. Socecă, București, 1901.

Micle 2010 – Veniamin Micle, *Viața religioasă*, în Enciclopedia județului Vâlcea, Editura Fortuna, Râmnicu – Vâlcea, 2010.

Petrescu 2007 – Eugen Petrescu, Vâlcea – țara lupilor getici sau Ținutul vâlcilor, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2007.

Popescu-Cilieni 1941 – I. Popescu-Cilieni, Biserici, târguri și sate din județul Vâlcea, Editura Ramuri, Craiova, 1941.

Surse web

http://patrimoniu.gov.ro/images/LMI/LMI-2010_VL.pdf

<http://arhiva.lonews.ro/uncategorized/7498-resfintirea-bisericii-sf-ierarh-nicolae-nemoiu-amarasti-valcea.html>

Lista ilustrațiilor

1. Biserica de lemn din Nemoiu, comuna Amărăști
2. Pridvorul bisericii
3. Pictura exterioară
4. Pictura iconostasului
5. Pictura poală de icoană

Foto 1. Biserica de lemn din Nemoiu, comuna Amărăști

Foto 2. Pridvorul bisericii

Foto 3. Pictura exterioară

Foto 4. Pictura iconostasului

Foto 5. Pictura poală de icoană